

Intervju z Dr. Jožetom Možganom

Nataša Benedik

Stari pregovor pravi, da se tisti, ki mu je iskreno do prijateljstva, ne poteguje, da prijatelja dobi, marveč, da postane njegov prijatelj. In kot postaja vino s starostjo boljše, morajo biti stara prijateljstva najlepša.

Zato si glede na naše dolgoletno družinsko prijateljstvo dovoljujem, da se v intervjuju, ki je pred nama, tikava.

Prosim, da se predstaviš!**Kdo si, dr. Jože Možgan?**

Rojen sem bil 25. maja 1941 – torej pred šestinšestdesetimi leti – v majhni kmečki vasi Veniše pri Krškem, v Posavju. Že v najnežnejših letih sem moral oditi v pregnanstvo v Nemčijo, ker so nas takrat priključili v tako imenovani Tretji rajh. Po vrnitvi iz izgnanstva sem živel v svoji družini do desetega leta in nato so nas odličnjake iz takratne osnovne šole v Leskovcu pri Krškem vpisali v klasično gimnazijo v Ljubljani. To je bila takrat neka selekcija, ne vem, od kod izvira, je bila pa seveda zelo dobra, saj je pobrala vse talentirane učence iz cele Slovenije. To je bila takrat najtežja gimnazija v Sloveniji. Tako sem prišel z desetimi leti v Ljubljano, kjer sem se začel učiti težke klasične jezike in imel za profesorje izredne pedagoge, ki so bili zelo znana imena v takratnem šolstvu na Slovenskem.

Na primer?

Prof. Rudolf Južnič, prof. Silvo Kopriva, prof. Lino Legiša, prof. Stanko Uršič, ravnatelj je bil Miroslav Ravbar. To so bila zelo znana imena tako v pedagogiki kot tudi v sami stroki srednjega izobraževanja. Ta šola nam je dala neko osnovno usmeritev v razmišljanje, skozi latinščino nam je dala smerokaz za logičen pogled na razvoj in na življenje, tako da smo imeli po končani maturi v resnici neko široko znanje, neko široko izobrazbo, ki mi je v življenju vedno koristila, ne glede na to, kaj sem počel in delal.

Če se prav spomnim, si se poleg latinščine učil še nemščino in grščino.

Ne, poleg latinščine smo se v tretjem razredu gimnazije – takrat smo imeli osem gimnazij – začeli učiti grščino. Latinščino in nemščino pa smo se učili od prvega razreda gimnazije, medtem ko sem se neobvezno učil francoščino in nemščino od pete gimnazije naprej. Tako da je bila šola v resnici zelo usmerjena v jezike, velik poudarek pa je dajala tudi humanistični vsebini. To se pravi zgodovini, pa tudi naravoslovje ni bilo odrinjeno. Lahko ti povem, da je še v današnji slovenski vladi veliko ministrov z

naše gimnazije – dr. Dimitrij Rupel, dr. Lovro Šturm, v prejšnjih vladah pa so bili ministri tudi dr. Voljč, gospod Ingo Paš in verjetno še kateri. Šola je dobila prizvok elitne šole in so jo na koncu ukini in nas združili z realno gimnazijo na Poljanah v tako imenovano Šubičevo gimnazijo. To je bilo v zadnjem letniku gimnazije. Seveda se s tem ni izbrisala elita vzgoje in izobraževanja na tej šoli, ampak se je samo zbrisala formalna oblika klasične gimnazije.

Jože, ali mi lahko razložiš, kako se počuti desetletni otrok, ki je navajen domačega, vaškega okolja, ko z desetimi leti pride v internat v Ljubljano, v povsem novo sredino?

No, ko danes razlagam svojim otrokom, kako je bilo, ko sem kot desetletni otrok moral potovati z dvema kovčkoma in nahrbtnikom na hrbtu preko Zidanega Mosta v Ljubljano z vlakom in potem v internat v Dom Ivana Cankarja na Poljanski cesti, se mi čudijo, kako to, da ni šel nihče od staršev z mano, ko sedaj starši skoraj morajo hoditi z otroki v ne vem kateri razred v šolo kot spremstvo.

Ampak takrat so bili starši trdi. Moja mama je rekla, da brez znanja in izobrazbe ni nobenega napredka in razvoja, in moral sem iti. Kakšen namen je imela z mano, ne vem točno, verjetno so mislili, da bom šel po klasični gimnaziji v bogoslovje in za duhovnika, vendar se je ta načrt nekako spremenil, da sem šel v drug človekoljuben poklic, to je v zdravniški poklic, kjer sem tudi nekako izvajal človekoljubno poslanstvo, ki mi je bilo najbrž dano že v zibelko. Res, da so bili to težki časi, ko je desetletni kmečki otrok šel v mesto, brez tistega svojega okolja, in se je bilo izredno težko vživeti v nove razmere, v nove zahteve, ker to je bila težka šola, naše predznanje iz prvih štirih razredov osnovne šole s podeželja je bilo pomanjkljivo in smo v resnici imeli kljub temu, da smo bili odličnjaki, zelo hude probleme, da smo se prebili, in ko smo nekako dohiteli mestne otroke, smo bili dokaj enakovredni. Spomnim se, da sem zadnje štiri razrede gimnazije izdeloval brez dvojek – z dobrim ali prav dobrim uspehom. Tako da smo bili kljub pomanjkanju osnovnega predznanja kar kakovostni dijaki.

Še sedaj se včasih pojavi nekako zaničevalno ali manjvrednostno gledanje na to, ko kakšnemu otroku rečejo "kaj boš pa ti?", ti pa si s svojim zgledom in dobrim študijem, v roku si doštudiraj, pokazal prav to, da človek, če si želi izobrazbe in se za to potruji, lahko uspe na vseh področjih.

Če dovoliš, bi se malo vrnila v tvoja gimnazijska leta, glede na to, da vem, da si od takrat obdržal najlepša, najtrdnjša in najboljša prijateljstva.

No, to je posebna zgodba. Moji prijatelji so bili vsi meščanski otroci iz tako imenovanih elitnih družin, so me pa sprejeli medse, čeprav sem bil iz kmečke družine, socialno vsaj za nekaj razredov pod njimi, vendar sem imel v vsej najožji družbi sedem študentskih mater, poleg svoje študentske gospodinje, ki mi je bila tako rekoč druga mama. Takrat nismo imeli štipendij in tudi na kmetih ni bilo denarja za vzdrževanje otrok v mestih. Tako sem že v sedmi gimnaziji moral začeti služiti svoj denar, tako da sem zjutraj vstal ob štirih, hodil razvažat mleko po Ljubljani in sem bil ob sedmih zjutraj gotov s to svojo službo. Takrat sem zaslužil skoraj toliko, kot je zaslužil kvalificiran delavec za redno delo. Seveda je bilo to zelo naporno, vendar sem zdržal, ker sem bil

že od doma navajen delati. Bilo je to trdo življenje, moral sem si zelo organizirati čas, da sem se učil. Pri svoji gospodnji sem še pomagal obdelovati vrt, in ker so imeli tam tudi prevoznitvo s konjem, sem pomagal pri pripravi krme za tistega konja, tako da sem bil nekako v stiku še s kmečkimi deli in na ta način sem preživel sebe v zadnjih razredih gimnazije in v prvih štirih letih medicinske fakultete. Potem pa sem dobil štipendijo, s katero sem dokončal fakulteto, in seveda s pomočjo svoje žene, ker sem se v četrtem letniku oženil, saj veš, da včasih narava prehitri pamet in tako sem še hitreje potem moral doštudirati, ker je bilo vse življenje v praktičnem smislu odvisno od prihodnosti in štarta, s kakršnim bom šel v to prihodnost.

No, Jože! Po prvorojenki Andreji se vama je z Miro rodil še Jožko, potem si pa ti šel služiti vojaški rok, Mira pa se je v pričakovanju tretjega otroka za eno leto odpravila v Kanado k sestri.

Kakšno je bilo to leto zate in za tvojo družino? Res je, da smo bili študentska družina in da sva do moje diplome imela že dva otroka. Ko sem končal študij, je bil na poti že tretji otrok, Mirjam – Kuki. V Kanadi smo imeli izredne sorodnike, ki so celo družino vzeli k sebi za vse leto, ko sem moral odslužiti

Dr. Jože Možgan pri delu v otroški ambulanti.

vojaški rok v takratni JLA v Beogradu v oficirski šoli in pol leta na Kosovu kot oficir pripravnik - zdravnik. Tako smo preživeli to kritično leto. Potem pa sem šel v službo kot pripravnik in je prišla družina domov in smo začeli živeti skupaj na Mirni na Dolenjskem, kjer je bilo moje prvo službeno mesto. Tam se nama je rodila še hčerka Barbara. Kot zdravnik sem delal na terenu in tam smo živeli tri leta, nato pa smo prišli v Železnike, kjer pa sem živel skupaj petintrideset let. Od tega sem delal kot zdravnik nekaj več kot petindvajset let. Medtem sem opravil tudi specializacijo iz splošne medicine s specialističnim izpitom, in ko se mi je začelo krhati zdravje, sem začel razmišljati o nekih drugih poteh v življenju in takrat sem se potem odločil za politiko. Najprej sem poskušal na županskih volitvah, kjer sem k sreči gladko pogorel, in še sedaj sem hvaležen volivcem, da so se tako odločili, ker bi bila s tistim znanjem, ki sem ga takrat imel o teh zadevah, groza, če bi imela občina takega župana. No, po dveh letih sem bil izvoljen za poslanca v državnem zboru in sem potem v tem štiriletnem mandatu delal, kakor sem pač vedel in znal.

V letu 1998 se me je lotila huda bolezen, tako da sem popolnoma oslepel in sem se bil prisiljen umakniti iz normalnega dejavnega življenja v pokoj po dvaintridesetih letih dejavnega življenja. Seveda sem tudi še potem doživljal udarce usode z odločeno ledvic, tako da sem sedaj vezan na dializo

trikrat tedensko. Tako sedaj preživljam življenje v drugem okolju zaradi zdravstvenih zahtev in sprememb v življenju. Otroci so šli proti Ljubljani, jaz pa sem se tudi moral približati svojemu novemu okolju zaradi zdravljenja v Naklem. Z ženo sva se preselila v Škofjo Loko in sedaj živim tukaj v tem okolju neko novo, lepo življenje upokojenca. Veliko berem zvočne knjige iz knjižnice slepih v Ljubljani in pomagam, če na kakšnem področju lahko. Izkušenj se je v vseh teh letih nabralo veliko, seveda pa so omejitve take, da sem sedaj sam odvisen od pomoči drugih.

Medtem ko bi si pa v resnici želel, da bi lahko jaz pomagal drugim, kot sem bil navajen delati celo življenje. To je pač bilo neko življenje povprečnega človeka, ki je bil normalno nadarjen, verjetno zelo priden, a je kljub temu uspel doseči in preseči marsikakšno stisko in težavo v življenju na osebnem in tudi družbenem nivoju – in če potegnem skupni imenovalec, mislim, da je bilo to kar eno tako skromno življenje, ki je nekako bilo koristno tako za druge kakor tudi zame in za mojo družino.

Jože, glede na to, da se v zadnjem času lomijo kopja na organizaciji zdravstva, zdravniki se pritožujejo, pacienti se pritožujemo, vidimo, kako površno se gradi onkološki inštitut pa še veliko stvari bi se našlo; kakšno je tvoje mnenje glede na razmere, v kakršnih si ti začel

Dr. Jože Možgan prihaja peš na hišni obisk, ker z avtom ni šlo. Spremlja ga hčerka Barbara.

svojo poklicno pot, in tudi ko si prišel v Železnike, nisi prišel v neko rožnato področje. To ni bila Ljubljana. Mi imamo veliko hribovskih vasi in zaselkov. Kako ti sedaj gledaš na te polemike, ki se odvijajo vsepovsod – v resnem tisku, v rumenem tisku, po radiu, po televiziji itd., ko pa si ti v snegu, dežju, slabem vremenu s starim polomljenim fičkom lezel v Davčo in Martinj Vrh (in še kam)?

Nemogoče je primerjati razmere, ki so vladale takrat, ko sem bil aktiven zdravnik na Selškem, in danes. Nasploh ni pošteno, da bi ocenjeval in presojal zadeve, o katerih vem premalo in nanje ne morem dejavno vplivati. Vem pa, da je bila v tistih časih, ko smo bili dejavni in sva s kolegom dr. Reškom – bi rekel na neki pionirski način – ustvarjala osnove za sodobno osnovno zdravstveno službo na tako težkem terenu, kot je Selška dolina, zadeva – bi rekel – dokaj težka, ampak sva jo s svojimi sodelavci kar dobro vozila in mislim, da smo bili v tistih razmerah dokaj uspešni, vendar se mi zdi, da smo morali dodati veliko več tistega, česar se ne da meriti. To se pravi, to človeško predanost poklicu, ljudem, radi smo imeli naše ljudi, radi smo imeli naše bolnike in smo veliko storili za njih, kar morda danes ni v navadi. Ne smem govoriti, da je bilo zdravstvo kaj slabše, kot je bilo drugje po svetu. Mislim, da smo imeli tudi takrat še kar dobro osnovno zdravstvo,

in tudi danes je zelo dobro, tako da je samo vse šlo na višjo stopnjo, z boljšo opremljenostjo, z boljšim materialnim stanjem zdravništva, medtem ko je ostalo zdravstveno osebje še vedno bolj na ravni državnega uradništva. Morda so tudi povezave med ljudmi veliko boljše – telefoni, internet, avtomobili, boljše ceste, boljša dostopnost do domačij, večja prosvetljenost ljudi pa tudi višja splošna zdravstvena kultura. Vse to je pripomoglo do višje stopnje razvoja. Seveda, tiste stvari se pa še vedno vlečejo v zdravstvu, to se pravi, slabša strokovna organizacija, potem slabše aktivno zajetje prebivalstva v preventivi zdravstvenega varstva, predvsem bi tukaj omenil sodobne, mešane bolezni družbe, kot so samomorilnost, narkomanija, alkoholizem, preveč moderno življenje na spolnem področju, ki gre včasih v pravi razvrat ali pa v prezgodnjo radovednost mladine, ko še zdaleč ni dosegla socialne zrelosti za tako življenje. Tukaj so morda še stvari, ki so povezane s slabšanjem medsebojne solidarnosti. Drug problem, ki se pojavlja, je tudi slabšanje medgeneracijske povezanosti.

Ko si pričel delati v Železnikih, si se povezal z osnovno šolo Prešernove brigade in začel izvajati organizirano preventivo med šolskimi otroki. Zakaj si prišel na to idejo? Na Selškem tega prej ni bilo!!!

Dr. Jože Možgan
kot poslanec
– predsednik
komisije za
invalide.

Bila je potreba in želja po razširitvi zdravstvene dejavnosti za aktivno preventivno zdravstveno varstvo predšolskih in šolskih otrok. S pomočjo ravnateljca šole Franca Benedika in ostalega zdravstvenega osebja smo vpeljali te oblike zdravstvenega varstva v Selški dolini. Dolga leta sem bil tudi zdravnik na športnih prireditvah in šolski zdravnik v šolah v naravi.

Jože, zdi se mi, da ljudje pri zdravniku velikokrat bolj potrebujemo razumevanje in da si vzame čas, da se pogovori z nami, kot pa morda škatlo ali dve zdravil več.

Res je to, da je človeški dejavnik najbolj zdravilen dejavnik v odnosu zdravnik–bolnik. Dostikrat so prihajali ljudje v ambulanto, ko pravzaprav niso bili bolni, bili pa so v težavah ali stiskah. Take stvari sem najlažje urejal takrat, kadar sem prišel v hišo takih ljudi in sem imel več časa za pogovor tako s posameznim človekom, ki je imel težave, kakor tudi z njegovo družino. Mislim, da sem na takih hišnih obiskih razrešil marsikakšen problem, pa naj je šlo za popolnoma splošno človeško zadevo ali pa da je šlo za bolezen živine v hlevu. Stvari so se zelo prepletale in mislim, da so se tako stkale še trdnjše vezi, ki niso temeljile samo na odnosu zdravnik–bolnik, ampak na odnosu

zdravnik–človek in bolnik–človek, partner. Tako smo ustvarjali neko nevidno socialno mrežo, ki mi je bila zelo ljuba, ki je bila tisto, kar mi je vračalo zaupanje v ljudi, zaupanje v tisto, za kar je vredno živeti, in tudi ljudje so se počasi tega zavedali, ker so videli, da so stvari dobronamerne, da se nikoli ne zlorablja teh intimnih človeških stisk in težav in da smo s skupnimi močmi marsikatero stvar lepo rešili, pa čeprav ni vedno šlo za čisto medicinske zadeve, ampak je šlo za splošno človeške zadeve in to je tista umetnost pri delu zdravnika na takih terenih, kot je delo v Selški dolini z njenimi prebivalci in prebivalkami.

Znan si bil po tem, da so te ljudje kot zdravnika ocenili kot sijajnega diagnostika, znan pa tudi po tem, da si bil preveč "naravnost", da si ljudem včasih zagrenil kakšne njihove "miškulance", ker si jih znal dobro prečitati, ker si jih predobro poznal. Zahteval si, da se tvojih navodil kot navodil zdravnika držijo, pa so se pojavljale pri njih vedno ene in iste težave. In tisti ljudje so običajno rekli, da doktor Jože Možgan pove preveč naravnost. Kaj ti misliš o tem? Dejstvo pa je, da si med ljudmi veljal za izjemno dobrega zdravnika.

No, vsak človek je posebna duševna, duhovna, tele-

Dr. Jože Možgan čestita zadnjemu Maistrovemu borcu ob visokem življenjskem jubileju.

sna in socialna enota in ta področja je zelo težko razmejiti v tem smislu, ali so še normalna ali že izstopajo v neko nenormalo v dobrem ali slabem smislu. Diagnostika je zelo zapleten proces, kjer je treba imeti veliko osnovnega teoretičnega znanja, ki mi ga v začetku v resnici ni manjkalo, saj sem bil dober študent, s povprečno oceno blizu devet na izpitih, in nisem imel s tem kakšnih težav. Težave pa so bile v človeškem pristopu. Če si dal prednost strokovnim vidikom zadeve, si včasih izpadel kot grob, neposreden, vendar si ohranil visoko strokovno raven. Na terenu pa stroka ni dovolj. Zraven mora biti tudi človečnost in ravno iskanje ravnotežja med stroko in človečnostjo je tista točka, v kateri se znajde zdravnik vedno, v vsakem primeru, kadar deluje skupaj s pacientom v smeri nekega zdravljenja oziroma izboljšanja. Zdaj, govoriti o neki neposrednosti ... Mislim, da je neumnost bolniku nekaj prikrivati, nekaj lagati, nekaj, do česar bo prišel čez leta sam od sebe. Res pa je, da nisi mogel nikoli vedeti, kdaj bo pri nekem bolniku, ki se je stalno zatekal v ambulanto, izbruhnila neka duševna motnja. To se je včasih pojavilo šele po desetih, dvajsetih letih obiskovanja in medsebojnega poznavanja zdravnika in bolnika in takrat si dobil razlago za vse dogajanje v preteklosti. Tako da je ta zadeva zelo zapletena in mislim, da je zelo neresno bolniku nekaj prikrivati, kot je mogoče neresno tudi bolniku nekaj dodati pri diagnozi, posebno če nisi prepričan v tako diagnozo z vsemi pomagali, ki jih danes nudi stroka, to se pravi znanost. Kjer pa medicina nima več sredstev, pa seveda ostane še človek, vemo, da se velikokrat taki ljudje zatekajo v zdravilstvo.

Pri meni pa je bil seveda še kot zadnja inštanca Bog, saj sem bil vedno veren človek. Tako da te stvari niso enostavne in zato je medicina še vedno umetnost, kljub razvoju znanosti, in vsak človek mora upoštevati tudi, da je zdravnik na koncu samo človek in ne Bog, čeprav si moderen človek, posebno tisti, ki si domišlja, da je napreden in v tem izviren, da se približuje Božjim lastnostim, vendar vidimo, da kljub temu ljudje še vedno niso srečni, zadovoljni, kljub vsemu razvoju, ki ga nudita sodobna družba in sodobne razmere.

Jože, občina Železniki se ti je za tvoje dolgoletno delo, ki se je poznalo v dolini in občini, zahvalila s častnim priznanjem.

Mislim, da sem doživel dovolj časti in priznanj tudi s strani občine Železniki in Selske doline v širšem smislu, saj so me tudi izvolili za poslanca. To je tudi neko moralno priznanje in črpal sem moči za svoje delo ravno v tem medsebojnem razumevanju med prebivalstvom in mojim delom in to mi je vedno dajalo novih moči, čeprav mi je delo zdravnika na terenu izčrpalo življenjske moči in sem klasičen primer človeka, ki je izgorel v svojem poklicu, tako da sem verjetno dal vse, kar sem zmožel. Upam pa, da so bili tudi ljudje vsaj malo zadovoljni z mojim delom. Kakšno pa je bilo to delo v resnici, pa ne vem niti sam, pa tudi ljudje verjetno ne vedo. Spominjali se me bodo bolj po anekdotičnih doživljajih, kot se vedno spominjajo javnih osebnosti iz svojega življenja. Mislim pa, da vsi ti spomini ne bodo ravno slabi, da se bo vmes našel kakšen prijeten, ugoden spomin, da sem svojo vlogo na Selskem odigral in odživel vsaj tako, kot se spodobi za ta poklic.

Jože, z Miro sta pred dvanajstimi leti vzela v rejo dve deklici – Anito in Suzano!?

Po odhodu lastnih otrok v samostojno življenje smo sprejeli v našo družino še dve sestrici – renki, ki sta sedaj tudi že odrasli, samostojni osebnosti.

Zahvala

Dr. Jože Možgan! Srčna hvala, da si pristal na ta intervju. Upam, da bodo vsi tisti, ki te poznajo, dobro sprejeli najino kramljanje in izvedeli še kaj, česar prej niso vedeli. Predvsem pa upam, da se med vrsticami najinega pogovora pokaže vse tvoje velikansko – nemalokrat pionirsko delo, ki si ga opravil v dolini. Naj tebi in Miri dnevi tečejo mirno in zadovoljno, imejta se lepo, saj sta si to še kako zaslužila.

Foto: arhiv družine Možgan

Iz arhiva

Muzejskega društva Železniki

Gostilna na Češnjici.